

Szymon Solarski, *Odwołanie darowizny*, Warszawa 2020, 278 s. – recenzja

Monika Tenenbaum-Kulig

Adiunkt w Zakładzie Prawa Cywilnego i Prawa Międzynarodowego Prywatnego na Wydziale Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego oraz radca prawny. Zakres zainteresowań badawczych obejmuje przede wszystkim problematykę części ogólnej prawa cywilnego oraz prawa zobowiązań.

✉ monika.tenenbaum-kulig@uwr.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0001-7539-6351>

Szymon Solarski, *Cancellation of a Donation*, Warsaw 2020, 278 p. – review

The subject of the review is S. Solarski's book 'Revocation of a donation'. The layout together with some theses presented by the author were analysed. Despite the shared view of the inadmissibility of donation's revocation after the recipient's death, a polemic was presented against the argument proposed by the author. It was agreed that the donation is not qualified as a causal act but the view that a donation should be considered a double effect agreement, as it allegedly leads to encumbrance of the ownership of the donated item with the right to revoke the donation due to gross ingratitude, was criticized. The review also disagrees with the opinion that requirement for the effectiveness of a donation is the existence of an animus donandi, that an unpaid pension is a donation, as well as de lege ferenda idea of introduction the ordinary written form as the principal form for the donor's will, postulate to change art. 899 § 1 of the Civil Code, or the grant of a claim against the recipient for the provision of means enabling the implementation or supplementation of statutory maintenance obligations imposed on the donor also to persons entitled to maintenance by the donor.

Słowa kluczowe: darowizna, *causa*, *animus donandi*, forma umowy darowizny

Key words: donation, *causa*, *animus donandi*, form of donation agreement

[https://doi.org/10.32082/fp.2\(64\).2021.379](https://doi.org/10.32082/fp.2(64).2021.379)

Przedmiotem recenzji jest monografia autorstwa Szymona Solarskiego zatytułowana *Odwołanie darowizny*, która ukazała się w 2020 r. nakładem wydawnictwa Wolters Kluwer. Temat książki stanowi klasyczne, cywilistyczne zagadnienie odwołania darowizny,

które do tej pory było podejmowane w wielu opracowaniach – do najobszerniejszych należy zaliczyć pracę Michała Warcińskiego (*Odwołanie darowizny wykonanej*, Warszawa 2012 r.) oraz odpowiednie rozdziały dwóch monografii Leopolda Steckiego (*Umowa daro-*

wizny, Warszawa–Poznań 1974 r. oraz *Darowizna*, Toruń 1998 r.). Ponadto problematyka odwołania darowizny stanowiła przedmiot rozważań zawartych w opracowaniach systemowych, komentarzach do Kodeksu cywilnego, a także w licznych artykułach naukowych; zostało jej także poświęconych wiele orzeczeń sądowych. Brak było jednak do tej pory książki poświęconej wyłącznie odwołaniu darowizny, która podejmowałaby to zagadnienie kompleksowo i w sposób wyczerpujący. W tym stanie rzeczy po monografii poświęconej odwołaniu darowizny można by spodziewać się podjęcia problematycznych zagadnień zasygnalizowanych w literaturze i orzecznictwie, których stopień skomplikowania przekraczał ramy opracowań, w których zostały one dostrzeżone. Ponadto zasadne jest oczekiwanie, że w książce poświęconej odwołaniu darowizny zostaną dostrzeżone i przeanalizowane stanowiska dotyczące poszczególnych zagadnień szczegółowych, które zostały wyrażone w nowszej literaturze. Pod tymi względami monografia S. Solarzkiego pozostawia pewien niedosyt, ponieważ nie podejmuje ona wielu spornych kwestii występujących w ramach problematyki odwołania darowizny, a także nie uwzględniono w niej kilku istotnych opracowań komentarzowych poświęconych darowiznie¹, w konsekwencji nie odnosząc się do wyrażonych tam poglądów, często odbiegających od utrwalonych w literaturze i stanowiących nowe ujęcia analizowanych problemów.

Przechodząc do struktury monografii, należy wskazać, że w odniesieniu do przesłanek odwołania darowizny autor zastosował podział wprowadzony wcześniej przez L. Steckiego przy systematyzowaniu zagadnienia odwołania darowizny² – mianowicie dokonał osobnego omówienia przesłanek odwołania darowizny wykonanej i niewykonanej. Najpierw, w podrozdziale dotyczącym odwołania wykonanej darowizny, autor oma-

wia odwołanie darowizny przez darczyńcę z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego³, a następnie w podrozdziale dotyczącym odwołania niewykonanej darowizny autor omawia wyłącznie odwołanie darowizny na podstawie art. 896 k.c.⁴, po wstępnym zasygnalizowaniu, że niewykonana darowizna może zostać odwołana także z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego i odsyłając w tej ostatniej kwestii do uwag zawartych w podrozdziale o odwołaniu darowizny wykonanej⁵. Taka systematyka i struktura pracy nie wydaje się poprawna. Powoduje bowiem, że treść obu podrozdziałów nie odpowiada w pełni ich tytułom. Ponadto skoro z powodu rażącej niewdzięczności może dojść do odwołania zarówno darowizny wykonanej, jak i niewykonanej (art. 898 i nast. k.c.), a odpowiednia zmiana stanu majątkowego darczyńcy uprawnia do odwołania darowizny niewykonanej (art. 896 k.c.) – przy czym przesłanki odwołania darowizny na podstawie obu tych podstaw prawnych są różne – to zastosowanie jako kryterium podziału odwołania darowizny tego, czy darowizna została wykonana, nie jest uzasadnione. Dodatkowo przesłanki odwołania darowizny przez spadkobierców darczyńcy z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego zostały przez autora jedynie zasygnalizowane (bez szerszej analizy) w podrozdziale dotyczącym podmiotów uprawnionych do odwołania darowizny. Wydaje się, że są to istotne mankamenty, zważywszy, że przesłanki odwołania darowizny stanowią jedną z kluczowych kwestii w monografii poświęconej odwołaniu darowizny.

Na uznanie zasługują natomiast rozważania prawnoporównawcze poczynione przez autora, choć można się zastanawiać, czy powoływanie się na regulacje prawne z odległego kręgu prawnego (jak regulacja prawna Sri Lanki⁶) dla wsparcia określonej wizji uregulowania darowizny w prawie polskim jest uzasadnione. Aczkolwiek na pewno należy docenić przeanalizowanie

1 Takich jak: R. Trzaskowski, *Art. 888–902 [Tytuł XXXIII Darowizna]* (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 5, *Zobowiązania, Część szczegółowa*, Warszawa 2017, s. 576–720; K. Mularski, *Art. 888–902 [Tytuł XXXIII Darowizna]* (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, Tom III, *Komentarz, Art. 627–1088*, Warszawa 2019, s. 821–903.
2 L. Stecki, *Umowa darowizny*, Warszawa–Poznań 1974, s. 165 i n.; tenże, *Darowizna*, Toruń 1998, s. 229 i n.

3 S. Solarzki, *Odwołanie darowizny*, Warszawa 2020, s. 133 i n.

4 Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r., Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1740 z późn. zm. – dalej: k.c.

5 S. Solarzki, *Odwołanie...*, s. 154 i n.

6 Ustawa z dnia 4 kwietnia 2017 r. uchwalona przez parlament Demokratyczno-Socjalistycznej Republiki Sri Lanki pod tytułem *Revocation of Irrevocable Deeds of Gift on the ground of Gross Ingratitude Act*.

przez autora wielu, w tym również nowo przyjętych, rozwiązań prawnych dotyczących darowizny, zawartych w obcych porządkach prawnych.

Przechodząc do poszczególnych zagadnień merytorycznych, chciałabym podkreślić, że podzielał stanowisko autora, zgodnie z którym niedopuszczalne jest odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności po śmierci obdarowanego⁷. S. SolarSKI zaznacza, że odwołanie darowizny po śmierci obdarowanego oddziaływałoby negatywnie na interesy majątkowe osób trzecich, tj. spadkobierców obdarowanego, a ocena moralna ich postępowania w stosunku do darczyńcy jest bez znaczenia. Za inne przeszkody, uniemożliwiające dopuszczenie odwołania darowizny po śmierci obdarowanego, autor uznaje brzmienie art. 900 k.c. oraz funkcję odwołania darowizny, mającego stanowić swoistą sankcję dla obdarowanego⁸. W mojej ocenie kluczowy jest ostatni z wymienionych argumentów, a mianowicie funkcja represyjna odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego, która powinna być realizowana wobec obdarowanego⁹. Nie uważam natomiast za decydujący argument w postaci brzmienia art. 900 k.c. W mojej ocenie z uwagi na wykładnię celowościową art. 896 k.c. należy uznać za dopuszczalne odwołanie darowizny na podstawie tego przepisu wobec spadkobierców obdarowanego, mimo że art. 900 k.c. znajduje zastosowanie również do odwołania darowizny z powodu kwalifikowanej zmiany stanu majątkowego darczyńcy¹⁰. Skoro tak, powołanie się w przypadku odwołania darowizny na podstawie art. 898 i nast. k.c. na brzmienie art. 900 k.c. nie może zostać uznane za decydujące. Wykładni funkcjonalnej należy bowiem w tym przypadku przyznać pierwszeństwo przed wykładnią językową.

Szymon SolarSKI wyraża pogląd, zgodnie z którym darowiznę należy uznać za umowę o podwójnym skutku (zobowiązująco-rozporządzającym) ze względu na to, że prowadzi ona do obciążenia prawa o charakterze bezwzględny (prawa własności darowanego

przedmiotu) prawem o charakterze względnym, za które autor uznaje prawo do odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności (art. 898 § 1 k.c.)¹¹. Punktem wyjścia jest tu dla autora stanowisko Stanisława Sołtysińskiego¹², że niektóre czynności prawne mają charakter zobowiązująco-rozporządzający w odezwaniu od skutków rozporządzających występujących *ex lege* na podstawie art. 155 § 1 k.c., art. 510 § 1 k.c. i art. 1052 § 1 k.c.¹³ Następnie, zwracając uwagę, że po wykonaniu darowizny na obdarowanym ciąży obowiązek wdzięczności wobec darczyńcy, autor dochodzi do wniosku, że „prawo do odwołania darowizny należy przyporządkować do postaci czynności rozporządzających, jakimi są czynności prowadzące do obciążenia prawa własności, negatywnie bowiem wpływa na sferę korzystania i dysponowania prawem własności”. Prowadzi to autora do konkluzji, że obdarowany nie może swobodnie wykonywać nabytego w drodze darowizny prawa własności, ponieważ jest ono ograniczone postępowaniem wobec darczyńcy, które nie nosi znamion rażącej niewdzięczności¹⁴. Ostatecznie S. SolarSKI uznaje zaś darowiznę za czynność prawną o podwójnym skutku, za skutek rozporządzający uznając obciążenie przysługującego obdarowanemu prawa własności podarowanego przedmiotu prawem względnym do odwołania darowizny przez darczyńcę¹⁵.

Powyższą koncepcję zaproponowaną przez autora należy uznać za nietrafną. Na wstępie wypada zaznaczyć, że to, czy w ramach skutku rozporządzającego w postaci obciążenia prawo podmiotowe może zostać obciążone prawem względnym, jest w doktrynie sporne. Część autorów przyjmuje bowiem, że obciążenie może polegać jedynie na ustanowieniu prawa bezwzględnego¹⁶. Przede wszystkim jednak z niewia-

11 S. SolarSKI, *Odwołanie...*, s. 39 i n.

12 S. Sołtysiński, *Czynności rozporządzające. Przyczynek do analizy podstawowych pojęć cywilistycznych* (w:), J. Bleszyński, J. Rajska (red.), *Rozprawy z prawa cywilnego, Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego*, Warszawa 1985, s. 328 i n.

13 S. SolarSKI, *Odwołanie...*, s. 39.

14 Tamże, s. 39 i n.

15 Tamże, s. 41.

16 Z. Radwański, *Rozdział IV. Rodzaje czynności prawnych* (w:), Z. Radwański (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2002, s. 184.

7 S. SolarSKI, *Odwołanie...*, s. 213.

8 Tamże.

9 Zob. szerzej: M. Tenenbaum-Kulig, *Darowizna w polskim prawie zobowiązań*, w druku.

10 Tamże.

domych powodów autor ogranicza swoje rozważania do darowizny, której przedmiotem jest przeniesienie własności określonej rzeczy. Tymczasem choćby przytoczenie innych przykładów darowizn uaoznaczania, że zaproponowana przez autora koncepcja jest błędna. Wystarczy posłużyć się przykładami darowizn polegających na: nieodpłatnym zobowiązaniu się do zwolnienia z długu, zobowiązaniu się do bezpłatnego zrzeczenia się ograniczonego prawa rzeczowego, zobowiązaniu się do nieodpłatnego przejścia długu, zobowiązaniu się osoby trzeciej wobec dłużnika za zgodą tego ostatniego do spłaty jego długu z umownym wykluczeniem wstąpienia w prawa zaspokojonego wierzyciela, czy na zobowiązaniu się do nieodpłatnego przeniesienia posiadania. Co wówczas miałyby być obciążone rzekomym prawem względnym do odwołania darowizny? Skutek rozporządzający czynności prawnej, oznaczający bezpośrednie wywołanie zmiany w kręgu praw podmiotowych o charakterze majątkowym podmiotu dokonującego rozporządzenia, polega na przeniesieniu, obciążeniu, ograniczeniu lub zniesieniu prawa podmiotowego¹⁷. Jakie prawo podmiotowe ulegałyby obciążeniu w wymienionych

wyżej przypadkach darowizn? Odwołując się natomiast do przykładu podanego przez S. Solarskiego, należy podkreślić, że uwagi autora dotyczą jedynie już wykonanej darowizny prawa własności. Niejasne jest więc, jak autor oceniłby niewykonaną darowiznę prawa własności, która wszak również może zostać odwołana w razie spełnienia odpowiednich przesłanek (w związku z tym nieprawidłowy jest także pogląd S. Solarskiego, że obowiązek wdzięczności wobec darczyńcy ciąży na obdarowanym dopiero po wykonaniu darowizny). Jakie prawo podmiotowe miałyby podlegać wówczas obciążeniu? Za nietrafny należy uznać pogląd autora omawianej monografii, że obowiązek wdzięczności wobec darczyńcy dotyczy sfery korzystania i dysponowania przez obdarowanego prawem własności (czy – ujmując szerzej – prawem nabytym na podstawie darowizny). W mojej ocenie zasadniczo tak nie jest, a wyjątki mogą dotyczyć jedynie nielicznych przypadków¹⁸. Należy także podkreślić, że uprawnienie darczyńcy do odwołania darowizny nie ustaje w chwili wyzbycia się przez obdarowanego jej przedmiotu. W odniesieniu do tego przypadku również warto zadać pytanie, jakie prawo podmiotowe miałyby podlegać wówczas obciążeniu? Ponadto uprawnienie do odwołania darowizny powstaje w razie spełnienia odpowiednich przesłanek, nie przysługuje więc każdemu darczyńcy. Powstaje ono w wyniku spełnienia określonych przez ustawodawcę przesłanek, a nie wskutek samego zawarcia umowy darowizny. Dlatego nieprawidłowy jest wniosek, że w przypadku każdej darowizny prawo nabyte przez obdarowanego na podstawie tej umowy jest obciążone prawem darczyńcy do odwołania darowizny.

Podzielam pogląd S. Solarskiego, że darowizna nie podlega kwalifikacji jako czynność kauzalna. Zdaniem autora czynność prawna jest kauzalna wówczas, gdy o jej ważności decyduje istnienie innego zdarzenia prawnego, a związek ten wynika z konkretnej normy prawnej – autor podaje jako przykład art. 156, 510 i 1052 k.c.¹⁹ S. Solarski zauważa, że w przypadku darowizny nie ma szczególnej normy prawnej uzależniającej jej ważność od innego zdarzenia prawnego, brak jest

17 S. Grzybowski, *Rozdział XII. Czynności prawne. Zasady ogólne* (w:), S. Grzybowski (red.), *System prawa cywilnego*, t. I, *Część ogólna*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1985, s. 491; Z. Radwański, *Rozdział IV...*, s. 183 i n.; Z. Radwański, A. Olejniczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2015, s. 227; A. Brzozowski, W.J. Kocot, E. Skowrońska-Bocian, *Prawo cywilne, Część ogólna*, Warszawa 2015, s. 217; J. Mojak, *Rozdział VIII. Czynności prawne* (w:) T.A. Filipiak i in., *Zarys prawa cywilnego*, Lublin 2008, s. 149. Podobnie, wskazując przeniesienie, obciążenie albo zniesienie prawa majątkowego – A. Wolter, J. Ignatowicz, K. Stefaniuk, *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1999, s. 265; S. Szer, *Prawo cywilne, Część ogólna*, Warszawa 1967, s. 337; J. Wiszniewski, *Zarys prawa cywilnego*, Warszawa 1969, s. 139; A. Kawalko, H. Witczak, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011, s. 156; J. Mojak, *Obrót wierzytelnościami*, Warszawa 2001, s. 47. Inni autorzy wskazują na zbycie lub obciążenie prawa: E. Skowrońska-Bocian, *Prawo cywilne, Część ogólna, Zarys wykładu*, Warszawa 2005, s. 173. S. Sołtysiński wyróżnia czynności przeniesienia prawa, czynności znoszące prawo, czynności prowadzące do obciążenia prawa i inne zmiany powodujące „osłabienie” prawa” – *Czynności...*, s. 304 i n.

18 Zob. szerzej: K. Mularski, *Art. 898...*, s. 888; M. Tenenbaum-Kulig, *Darowizna...*, w druku.

19 S. Solarski, *Odwolanie...*, s. 43 wraz z przypisem nr 69.

zobowiązania do rozporządzenia, co prowadzi autora do wniosku, że darowizna nie podlega kwalifikacji jako czynność kauzalna²⁰. W mojej ocenie należy przyjąć, że gdy postanowienia przedmiotowo istotne danej umowy nazwanej obejmują zarówno treść przysporzenia, jak i treść kauzy, to rozważania dotyczące kauzy jako odrębnej przesłanki skuteczności czynności prawnej są zbędne²¹. W przypadku darowizny kauza jest wiązana z nieodpłatnością. Jeżeli zaś do zawarcia umowy darowizny niezbędne są zgodne oświadczenia woli stron obejmujące *essentialia negotii* tej umowy (które stanowią zobowiązanie się darczyńcy do świadczenia na rzecz obdarowanego kosztem swego majątku i ustalenie bezpłatności tego świadczenia – art. 888 § 1 k.c.), pozbawione sensu jest tworzenie odrębnej przesłanki ważności darowizny w postaci *causa donandi*. Gdy strony nie osiągną porozumienia co do nieodpłatności, nie dojdzie bowiem do zawarcia umowy darowizny. Nie zachodzi więc potrzeba wprowadzania dodatkowego kryterium w postaci kauzy dla uzasadnienia, że umowa darowizny nie została zawarta.

Jednocześnie, omawiając nieodpłatność darowizny, S. Solarski wprowadza wymóg skuteczności darowizny w postaci *animus donandi* – uważa bowiem, że zgoda stron co do tego, że świadczenie darczyńcy następuje bezpłatnie, oznacza w rzeczywistości *animus donandi*, gdyż sprowadza się do uzewnętrznienia woli darczyńcy dokonania aktu szczodroblewości. Prowadzi do S. Solarskiego do wniosku, że elementem przesłanki skutecznego dokonania darowizny jest *animus donandi*, gdyż dokonanie nieodpłatnego świadczenia przez darczyńcę stanowi przejaw jego woli spełnienia aktu szczodroblewości. Abstrahując od tego, że takie ujęcie stoi w sprzeczności z wyrażonym przez autora

w innym miejscu pracy – słusznym – poglądem, że motywy darczyńcy mogą być różne²², powyższe ujęcie oznacza wprowadzenie przez autora dodatkowej przesłanki ważności darowizny, która zawsze jest w przypadku tej umowy spełniona. S. Solarski unika więc wprowadzania dodatkowej – poza nieodpłatnością – przesłanki skuteczności darowizny w postaci *causa donandi*, wprowadzając jednak dodatkową przesłankę w postaci *animus donandi*, odróżnioną od kauzy²³. Takie ujęcie nie wydaje się trafne, ponieważ wprowadzanie dodatkowej przesłanki skuteczności darowizny, którą miano by zawsze uznawać za spełnioną w razie uzgodnienia przez strony nieodpłatności świadczenia darczyńcy, niczego nie zmienia w procesie oceny dojścia darowizny do skutku. Skoro tak, to zabieg ten nie wydaje się być metodologicznie poprawny. Ponadto należy podkreślić, że motywacja konkretnego darczyńcy może być różna, niekoniecznie musi on kierować się chęcią dokonania aktu szczodroblewości na rzecz obdarowanego²⁴.

Z lektury monografii S. Solarskiego zdaje się wynikać, że autor kwalifikuje umowę renty ustanowioną bez wynagrodzenia jako darowiznę. Wskazując bowiem, że na podstawie art. 906 § 2 k.c. do takiej renty stosuje się przepisy o umowie darowizny, twierdzi, że jest to wyjątek wprowadzony przez ustawodawcę od reguły z art. 889 pkt 1 k.c., zgodnie z którą nie stanowią darowizny bezpłatne przysporzenia, gdy zobowiązanie do bezpłatnego świadczenia wynika z umowy uregulowanej innymi przepisami kodeksu²⁵. Renta i darowizna są jednak odrębnymi umowami nazwanymi, z czego wynikała konieczność wyraźnego postanowienia przez ustawodawcę w art. 906 § 2 k.c., że do renty ustanowionej bez wynagrodzenia stosuje się przepisy o darowiznie. Gdyby bowiem renta ustanowiona bez wynagrodzenia stanowiła podtyp darowizny, art. 906 § 2 k.c. byłby zbędny. W przypadku renty ustanowionej bez wynagrodzenia reguła z art. 889 pkt 1 k.c. znajduje więc pełne zastosowanie, czego konsekwencją była potrzeba wyraźnego wskazania przez ustawodawcę, że do takiej renty stosuje się przepisy o darowiznie.

20 Tamże, s. 44.

21 Z. Radwański, *Rozdział IV...*, s. 195; K. Zawada, *Umowa przelewu wierzytelności*, Kraków 1990, s. 52; tenże, *Rozdział VII. Przelew wierzytelności* (w:) A. Olejniczak (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2009, s. 1035; E. Drozd, *Przeniesienie własności nieruchomości*, Warszawa–Kraków 1974, s. 104; R. Trzaskowski, *Art. 888–889...*, s. 582; wyrok SN z dnia 3 października 2007 r., IV CSK 193/07, OSNC-ZD 2008, nr 3, poz. 78; wyrok SN z dnia 5 marca 2009 r., II CSK 484/08, LEX nr 507988; wyrok SN z dnia 20 października 2006 r., IV CSK 172/06, LEX nr 564478; M. Tenenbaum-Kulig, *Darowizna...*, w druku.

22 S. Solarski, *Odwołanie...*, s. 27.

23 Tamże, s. 44.

24 Zob. szerzej: M. Tenenbaum-Kulig, *Darowizna...*, w druku.

25 S. Solarski, *Odwołanie...*, s. 47.

Gdyby bowiem nie było art. 906 § 2 k.c., wykładnia systemowa przemawiałaby przeciwko dopuszczalności stosowania do renty ustanowionej bez wynagrodzenia przepisów dotyczących darowizny.

Warto zwrócić uwagę na kilka z licznych propozycji sformułowanych przez S. Solarskiego *de lege ferenda*. Pierwszą z nich jest postulat wprowadzenia zwykłej formy pisemnej jako zasadniczej formy dla

ności od przedmiotu darowizny, jako przykłady podając art. 158 k.c., art. 1052 § 3 k.c., czy art. 180 k.s.h.³⁰

Uważam, że wprowadzenie jako zasady zwykłej formy pisemnej dla oświadczenia woli darczyńcy nie byłoby dla niego korzystne, a to niewątpliwie darczyńca jest stroną umowy, której zabezpieczeniu służy obecnie wymóg złożenia oświadczenia woli w formie aktu notarialnego i której interes powinien być decydujący

Gdy strony nie osiągną porozumienia co do nieodpłatności, nie dojdzie do zawarcia umowy darowizny. Nie zachodzi więc potrzeba wprowadzania dodatkowego kryterium w postaci kauzy dla uzasadnienia, że umowa darowizny nie została zawarta.

oświadczenia woli darczyńcy²⁶ (wydaje się, że taka jest ostateczna propozycja autora, ze względu na zaproponowane w konkluzji nowe brzmienie art. 890 k.c., choć w poprzednich wywodach autor pisze o formie umowy darowizny, a nie oświadczenia woli darczyńcy²⁷). S. Solarski uzasadnia tę propozycję przyjmując, że zwykła forma pisemna pozwoli z jednej strony na ustalenie z dużą dozą prawdopodobieństwa istnienia woli darczyńcy dokonania darowizny, a z drugiej strony nie będzie stanowiła nadmiernej ingerencji w swobodę postępowania stron²⁸. Dodatkowo autor wskazuje, że zwykła forma pisemna „wychodzi naprzeciw praktykom społeczeństwa” oraz może spowodować, że „w społeczeństwie zacznie przestrzegać się przewidzianej prawem formy tej czynności prawnej”²⁹. Równocześnie autor opowiada się za utrzymaniem wymogów szczególnych dotyczących formy w zale-

przy określaniu formy wymaganej dla oświadczenia (oświadczeń) woli stron tej umowy. Kluczową funkcją pełnioną przez formę aktu notarialnego, wymaganą obecnie dla oświadczenia woli darczyńcy, jest zapewnienie odpowiedniego namysłu darczyńcy w celu ochrony go przed pochopnym zawarciem umowy darowizny. Funkcję tę może do pewnego stopnia realizować zwykła forma pisemna, choć w mojej opinii nie aż w takim stopniu co forma aktu notarialnego, zwłaszcza zważywszy konieczność wizyty w kancelarii notarialnej i obowiązek notariusza udzielania stronom niezbędnych wyjaśnień dotyczących dokonywanej czynności notarialnej (art. 80 § 3 ustawy z dnia 14 lutego 1991 r. Prawo o notariacie³¹). Istotne jest przy tym to, że aktualnie w razie niezachowania formy aktu notarialnego dla oświadczenia woli darczyńcy konwalidacja nieważnej z tego powodu umowy darowizny wymaga dokonania przez darczyńcę czynności, która jest potwierdzeniem stanowczej woli darczyńcy doko-

26 Tamże, s. 269.

27 Tamże, s. 92 i 268.

28 Tamże, s. 93.

29 Tamże, s. 93. Zob. też: tamże, s. 268.

30 Tamże, s. 94 i 268.

31 T.j. Dz.U. z 2020 r., poz. 1192 z późn. zm.

niania darowizny (art. 890 § 1 zd. 2 k.c. dla konwalidacji wymaga spełnienia przyrzczonego świadczenia). W przeciwnym razie umowa nie zostaje konwalidowana i z uwagi na swą nieważność bezwzględnie nie wywołuje skutków prawnych. Tymczasem, gdyby formą wymaganą dla oświadczenia woli darczyńcy była co do zasady zwykła forma pisemna, byłaby ona przewidziana dla celów dowodowych (art. 74 § 1 k.c.), przy

funkcji, jaką jest dążenie do skłonienia darczyńcy do odpowiedniego namysłu i ochrony go przed pochopnym zobowiązaniem się do nieodpłatnego świadczenia, również ze względu na to, że byłaby ona zastrzeżona jedynie dla celów dowodowych. Według mnie wymieniona funkcja jest zaś kluczową rolą, jaką pełni obecnie wymóg zachowania formy aktu notarialnego dla oświadczenia woli darczyńcy; za mniej istotne

Wprowadzanie dodatkowej przesłanki skuteczności darowizny – *animus donandi*, którą miano by zawsze uznawać za spełnioną w razie uzgodnienia przez strony nieodpłatności świadczenia darczyńcy, niczego nie zmienia w procesie oceny dojścia darowizny do skutku.

czym należy podkreślić, że w razie jej niezachowania dowód z zeznań świadków lub z przesłuchania stron na fakt zawarcia umowy darowizny byłby dopuszczalny w szczególności żądanie obdarowanego (zob. art. 74 § 3 k.c.) oraz gdy fakt dokonania czynności prawnej byłby uprawdopodobniony za pomocą dokumentu (art. 74 § 2 k.c.). Należy też mieć na uwadze, że przepisów o skutkach niezachowania formy pisemnej przewidzianej dla celów dowodowych nie stosuje się do czynności prawnych w stosunkach między przedsiębiorcami (art. 74 § 4 k.c.). Powoduje to, że zastąpienie wymogu formy aktu notarialnego dla oświadczenia woli darczyńcy wymogiem zwykłej formy pisemnej prowadziłoby do osłabienia ochrony darczyńcy. Obdarowany mógłby bowiem w razie skutecznego przeprowadzenia dowodu ustnego zawarcia umowy darowizny – a więc niekiedy bez odpowiedniego namysłu darczyńcy, czy chce dokonać tej czynności prawnej – dochodzić od darczyńcy jej wykonania. Z tego powodu postulowaną przez S. Solarzkiego zmianę uważam za niewskazaną. W mojej ocenie wprowadzenie zwykłej formy pisemnej dla oświadczenia woli darczyńcy nie spełni kluczowej

uwagam bowiem zapewnienie, by darczyńca wyraził wolę w sposób eliminujący wszelkie wątpliwości co do swego rzeczywistego zamiaru³². Za nietrafny należy uznać ponadto pogląd S. Solarzkiego, że zastąpienie wymogu formy aktu notarialnego wymogiem zwykłej formy pisemnej spowoduje, iż darczyńcy będą składali swoje oświadczenia woli będące elementem umowy darowizny w formie przewidzianej w Kodeksie cywilnym – wszak forma pisemna byłaby zastrzeżona tylko dla celów dowodowych.

Niejasne jest stanowisko autora dotyczące konwalidacji, ponieważ w jednym fragmencie książki autor opowiada się za równoczesnym utrzymaniem możliwości sanowania braku przewidzianej formy darowizny poprzez jej wykonanie³³, by w innym miejscu wskazać, że niedochowanie formy pisemnej przewidzianej *ad probationem* nie powoduje nieważności czynności prawnej, więc nie ma potrzeby utrzymania możliwości sanowania braku formy poprzez wyko-

32 Zob. szerzej: M. Tenenbaum-Kulig, *Darowizna...*, w druku.

33 S. Solarzski, *Odwołanie...*, s. 93.

nanie darowizny³⁴. Wydaje się, że ostatecznie autor opowiada się za tym drugim ujęciem. Skoro tak, to pośrednio przyznaje, że założony przez niego cel zmian w zakresie formy oświadczenia woli darczyńcy, jakim jest respektowanie w praktyce postanowień kodeksowych dotyczących formy, nie zostanie zrealizowany w wyniku proponowanej zmiany.

Proponowaną zmianę uważam za niewskazaną. W mojej ocenie niewłaściwa jest kazuistyka w ramach poszczególnych przepisów prawnych, gdy odpowiednie narzędzia z zakresu części ogólnej kodeksu cywilnego są wystarczające do ich rozwiązania. Konieczne jest przy tym podkreślenie, że zastosowanie art. 5 k.c. nie zależy od zgłoszenia odpowiedniego żądania przez

Zastąpienie wymogu formy aktu notarialnego dla oświadczenia woli darczyńcy wymogiem zwykłej formy pisemnej prowadziłoby do osłabienia ochrony darczyńcy.

Wśród innych postulatów autora *de lege ferenda* znajduje się sugestia dodania w art. 897 k.c., że darczyńcy nie przysługuje uprawnienie do żądania od obdarowanego środków, których darczyńcy brak do utrzymania odpowiadającego jego usprawiedliwionym potrzebom albo do wypełnienia ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych, gdy z przyczyn aksjologicznych darczyńca nie zasługuje na taką ochronę, to jest gdy rozmyślnie bądź wskutek swego rażącego niedbalstwa popadł w stan niedostatku po wykonaniu darowizny. S. Solarski uznaje bowiem za niewystarczającą możliwość uznania żądania darczyńcy za nieuzasadnione na podstawie art. 5 k.c.³⁵ W konsekwencji autor proponuje dodanie do art. 897 k.c. paragrafu drugiego o następującej treści: „Obowiązek dostarczania darczyńcy po wykonaniu darowizny środków, których mu brak do utrzymania odpowiadającego jego usprawiedliwionym potrzebom albo do wypełnienia ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych jest wyłączony, jeżeli darczyńca spowodował swój niedostatek umyślnie lub przez rażące niedbalstwo”³⁶.

jedną ze stron, lecz jest obowiązkiem spoczywającym na sędzie z urzędu³⁷. Uregulowanie zaproponowane przez autora stanowiłoby więc *superfluum* ustawowe. Należy zaznaczyć, że *de lege lata* ugruntowana w doktrynie i orzecznictwie wykładnia art. 897 k.c. zapewnia ochronę obdarowanemu. Przyjmuje się bowiem – z różnym uzasadnieniem – że obowiązek alimentacyjny z art. 897 k.c. nie powstaje, gdy niedostatek został spowodowany przez darczyńcę umyślnie albo wskutek rażącego niedbalstwa³⁸. Jedno stanowi

37 P. Machnikowski, *Art. 5 [Nadużycie prawa]* (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny, Komentarz*, Warszawa 2019, s. 22.

38 L. Stecki, *Art. 897* (w:) J. Winiarz (red.), *Kodeks cywilny z komentarzem*, t. 2, Warszawa 1989, s. 807; tenże, *Umowa...*, s. 154; tenże, *Rozdział V. Darowizna* (w:) J. Rajski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 7, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Warszawa 2004, s. 293; S. Dmowski, *Art. 897* (w:) G. Bieniek (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego, Księga trzecia. Zobowiązania*, t. 2, Warszawa 2006, wyd. 6, s. 736; Z. Gawlik, *Art. 897* (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny, Komentarz LEX*, Tom III. *Zobowiązania. Część szczegółowa*, Warszawa 2014, s. 1359 i n.; J. Jezioro, *Art. 897 [Niedostatek darczyńcy]* (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny, Komentarz*, Warszawa 2019, s. 1740; G. Karaszewski, *Art. 897 [Niedostatek darczyńcy]* (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 1457;

34 Tamże, s. 94.

35 Tamże, s. 146 i n oraz 269 i n.

36 Tamże, s. 270.

sko zakłada, że wina darczyńcy stanowi okoliczność, którą sąd może wziąć pod uwagę przy dokonywaniu oceny tego, czy wysunięcie żądania opartego na art. 897 k.c. nie stanowi nadużycia prawa podmiotowego przez darczyńcę (art. 5 k.c.)³⁹, przy czym stanowisko to można odnieść generalnie do wywołania przez darczyńcę niedostatku wskutek wszelkich jego nagannych czynów⁴⁰ – a więc także z rażącego niedbalstwa. Według innego ujęcia obowiązek alimentacyjny z art. 897 k.c. nie powstaje, gdy niedostatek został spowodowany przez darczyńcę umyślnie albo

ochronę zapewnia przepis zawarty w części ogólnej Kodeksu cywilnego (art. 5 k.c.), a należy uznać, że działania pozwalające obdarowanemu zorientować się w swojej sytuacji prawnej nie powinny bazować na wrywkowej lekturze przepisów kodeksowych.

W odniesieniu do art. 899 § 1 k.c. S. SolarSKI uważa, że jego obecne brzmienie może budzić wątpliwości co do stanu świadomości darczyńcy posiadającego zdolność do czynności prawnych, ponieważ może mylnie wskazywać, że wymóg dostatecznego rozeznania odnosi się wyłącznie do darczyńcy niemają-

Niewłaściwa jest kazuistyka w ramach poszczególnych przepisów prawnych, wówczas gdy odpowiednie narzędzia z zakresu części ogólnej kodeksu cywilnego są wystarczające do ich rozwiązania.

wskutek rażącego niedbalstwa ze względu na analogię do art. 136 k. r.o.⁴¹ Nie przekonuje stwierdzenie S. SolarSKiego, że proponowana przez autora zmiana powinna zostać przeprowadzona ze względu na funkcję prewencyjną przepisów oraz potrzebę ochrony interesów stron umowy darowizny⁴². Jak już wskazano,

czego zdolności do czynności prawnych. Prowadzi to autora do wniosku, że darczyńca o pełnej zdolności do czynności prawnych mógłby przebaczyć pod wpływem błędu, groźby, podstępny, czy też w stanie wyłączającym świadome i swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli⁴³. Autor proponuje więc zmianę art. 899 § 1 zd. 2 k.c. poprzez nadanie mu następującej treści: „Przebaczenie jest skuteczne, gdy nastąpiło z dostatecznym rozeznaniem, w szczególności, jeżeli w chwili przebaczenia darczyńca nie miał zdolności do czynności prawnych”⁴⁴. Podzielam pogląd, że wymóg dostatecznego rozeznania jest przesłanką skuteczności przebaczenia przez każdego darczyńcę⁴⁵ –

A. Janas, *Art. 897 (w): M. Habdas, M. Fras (red.), Kodeks cywilny, Komentarz*, t. 5, *Zobowiązania. Część szczególna (art. 765–921¹⁶)*, Warszawa 2019, s. 623 i n.

39 M. Nazar, *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izby Cywilnej z dnia 27 listopada 1998 r.*, II CKN 31/98, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 1999, nr 10, poz. 175, s. 485; M. Safjan, *Art. 897 [Niedostatek darczyńcy]* (w): K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do artykułów 450–1088*, Warszawa 2005, s. 786; R. Trzaskowski, *Art. 897...*, s. 674; A. Janas, *Art. 897...*, s. 624; S. SolarSKI, *Odwolanie...*, s. 144 i n.; wyrok SN z dnia 27 listopada 1998 r., III CKN 31/98, OSP 1999, nr 10, poz. 175.

40 K. Mularski, *Art. 897...*, s. 863.

41 Tak: L. Stecki, *Umowa...*, s. 154; tenże: *Rozdział V...*, s. 293; J. Jezioro, *Art. 897...*, s. 1740. Podobnie: Z. Gawlik, *Art. 897...*, s. 1359 i n.

42 S. SolarSKI, *Odwolanie...*, s. 269.

43 Tamże, s. 153 i 272.

44 Tamże, s. 273.

45 S. Grzybowski, *Rozdział VI, Darowizna* (w): S. Grzybowski (red.), *System prawa cywilnego*, t. III, cz. 2, *Prawo zobowiązań – część szczególna*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976, s. 252; M. Krajewski, *Przebaczenie i inne okoliczności wyłączające możliwość uznania spadkobiercy za niego*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 5, s. 69 i n.; P. Księżak, *Przebaczenie w polskim prawie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 11, s. 58 i n.; S. SolarSKI, *Odwolanie...*, s. 153.

również mającego ograniczoną bądź pełną zdolność do czynności prawnych. Takie stanowisko wynika z przyjmowanego przez mnie sposobu rozumienia pojęcia dostatecznego rozeznania w aspekcie przedmiotowym i podmiotowym tego terminu oraz z jego wykładni funkcjonalnej⁴⁶. Równocześnie trafna jest uwaga Pawła Księżaka, że obecna redakcja art. 899 § 1 zd. 2 k.c. wynika z chęci wyeliminowania przez ustawodawcę wątpliwości dotyczących tego, czy przy-

skuteczne, gdy nastąpiło z dostatecznym rozeznaniem⁴⁷. Należy jednak podkreślić, że ewentualnej zmianie art. 899 § 1 zd. 2 k.c. powinna towarzyszyć odpowiednia zmiana art. 930 § 2 k.c. i art. 1010 § 2 k.c., w celu zachowania spójności systemowej. Przede wszystkim jednak należy starannie rozważyć, czy nowelizacja art. 899 § 1 zd. 2 k.c. jest konieczna, zważywszy na – jak się wydaje – ugruntowaną wykładnię zawartą w nim normy prawnej.

Wymóg dostatecznego rozeznania jest przesłanką skuteczności przebaczenia przez każdego darczyńcę. Takie stanowisko wynika z przyjmowanego sposobu rozumienia pojęcia dostatecznego rozeznania oraz z jego wykładni funkcjonalnej.

sługiwanie zdolności do czynności prawnych jest warunkiem przebaczenia⁴⁷. Moim zdaniem ewentualna zmiana powyższej regulacji powinna mieć dwa cele – wyraźne wskazanie, że możliwość przebaczenia nie jest uzależniona od przymiotu zdolności do czynności prawnych, w tym od określonego zakresu tej zdolności przysługującego darczyńcy, oraz że przesłanką skuteczności przebaczenia (każdego) jest działanie przez darczyńcę z dostatecznym rozeznaniem. Odnosząc się więc do zaproponowanego przez S. Solarskiego nowego brzmienia art. 899 § 1 zd. 2 k.c., nie podzielałam poglądu, że wymóg dostatecznego rozeznania ma znaczenie w szczególności, jeżeli darczyńca nie miał zdolności do czynności prawnych – moim zdaniem jest on tak samo istotny w każdym przypadku przebaczenia. Wydaje się więc, że – w razie uznania nowelizacji za konieczną – lepiej byłoby nadać przepisowi, o którym mowa, następującą treść: „Możliwość przebaczenia przez darczyńcę nie zależy od przysługiwania mu zdolności do czynności prawnych. Przebaczenie jest

Można poddać pod rozwagę postulat S. Solarskiego, polegający na wydłużeniu terminu na odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności do dwóch lat. Za nietrafną należy jednak uznać argumentację autora, zgodnie z którą aktualnie obowiązujący roczny termin jest często zbyt krótki, żeby umożliwić obdarowanemu podjęcie przekonującego dla darczyńcy działania w celu uzyskania przebaczenia⁴⁸. Jeśli bowiem intencją autora jest wzgląd na obdarowanego, to dla tego ostatniego korzystniejszy jest aktualnie obowiązujący roczny termin zawity na odwołanie darowizny aniżeli wydłużenie terminu do dwóch lat, nawet jeżeli miałyby to uczynić bardziej realnym uzyskanie przebaczenia ze strony darczyńcy. Ponadto odwołanie darowizny z powodu rażącej niewdzięczności obdarowanego jest związane z ocenianą negatywnie z moralnego punktu widzenia postawą obdarowanego, który naruszył pozaprawny obowiązek wdzięczności o charakterze moralnym, etycznym. Z całą pewnością więc to nie obdarowany jest osobą, której interes w przeważającym stopniu powinien być brany pod

46 Zob. szerzej: M. Tenenbaum-Kulig, *Darowizna...*, w druku.

47 P. Księżak, *Przebaczenie...*, s. 59.

48 Tak: S. Solarski, *Odwołanie...*, s. 185 i 273.

uwagę przy ustalaniu, jaka długość terminu na odwołanie darowizny jest odpowiednia. Wydłużenie terminu do odwołania darowizny służyłoby natomiast ochronie interesu darczyńcy i z tego powodu może zostać poddane pod rozważenie.

Warto odnieść się także do sformułowanego przez S. Solarskiego postulatu przyznania roszczenia wobec obdarowanego o dostarczanie środków umożliwiających realizację lub uzupełnienie ciężących na darczyńcy ustawowych obowiązków alimentacyjnych również osobom uprawnionym do alimentacji przez darczyńcę⁴⁹. Autor proponuje następujące brzmienie art. 897 § 2 k.c.: „W przypadku, o którym mowa w § 1, z roszczeniem o dostarczanie środków, których darczyńcy brak do wypełniania ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych, mogą wystąpić na swoją rzecz także uprawnieni do alimentów od darczyńcy bezpośrednio do obdarowanego”⁵⁰. Autor zastrzega także, że „gdy darczyńca wystąpił z żądaniem z art. 897 k.c. o dostarczenie mu przez obdarowanego środków na zaspokojenie roszczeń osób uprawnionych do alimentacji i takie środki w pełni realizujące to roszczenie otrzymuje, to uprawnienie samych wierzycieli alimentacyjnych winno zostać wyłączone”⁵¹. Ponadto w związku z przedstawioną wyżej propozycją dotyczącą nowego brzmienia art. 897 § 3 zd. 1 k.c.⁵², autor proponuje art. 897 § 3 zd. 2 k.c. o następującej treści: „Wyłączona jest także możliwość dochodzenia przez uprawnionych do alimentów od darczyńcy do dostarczania przez obdarowanego środków, których darczyńcy brak do wypełniania ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych”⁵³.

Nie ulega wątpliwości, że art. 897 k.c. ma na celu pośrednio ochronę interesu osób uprawnionych ustawowo do alimentacji przez darczyńcę, skoro obowiązek obdarowanego wobec darczyńcy wynikający

z art. 897 k.c. powstaje również wówczas, gdy darczyńca po wykonaniu darowizny nie jest w stanie realizować ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych. Oczywiście jest, że spełnienie świadczenia przez obdarowanego na rzecz darczyńcy ma na celu umożliwienie mu wywiązania się z obowiązku alimentacyjnego, choć nie gwarantuje wykonania przez darczyńcę ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych. Propozycja przyznania osobom uprawnionym ustawowo do alimentacji przez darczyńcę roszczenia bezpośrednio wobec obdarowanego nie wydaje się jednak zasługiwać na aprobatę. Przede wszystkim w mojej ocenie art. 897 k.c. dotyczy sytuacji, w której darczyńcy brak środków, niezbędnych do utrzymania odpowiadającego jego usprawiedliwionym potrzebom lub do zaktualizowania się ciężących na nim potencjalnych ustawowych obowiązków alimentacyjnych⁵⁴. Skoro tak, to w sytuacji, której dotyczy art. 897 k.c., osobom potencjalnie uprawnionym na mocy ustawy do alimentacji przez darczyńcę nie przysługuje jeszcze roszczenie alimentacyjne wobec darczyńcy. Równocześnie należy podkreślić, że przyznanie w art. 897 k.c. znaczenia popadnięciu przez darczyńcę w niedostatek dopiero po wykonaniu darowizny może świadczyć o założeniu przez ustawodawcę, że gdyby przed wykonaniem darowizny darczyńca był świadom tego, że po jej wykonaniu popadnie w niedostatek, nie wykonałby tej umowy, dążąc do zapobieżenia nadchodzącemu niedostatkowi⁵⁵.

Skoro tak, przyjęcie rozwiązania zaproponowanego przez S. Solarskiego oznaczałoby przesądzenie, że w analizowanej sytuacji na ochronę zasługuje interes potencjalnych ustawowych wierzycieli alimentacyj-

54 Zob. szerzej: M. Tenenbaum-Kulig, *Darowizna...*, w druku.

55 Roszczenie z art. 897 k.c. nie przysługuje więc darczyńcy, gdy był on w niedostatku już w chwili zawierania umowy darowizny – zgodnie z poszanowaniem autonomii darczyńcy i zasadą *volenti non fit iniuria* (R. Trzaskowski, op. cit., s. 673; M. Tenenbaum-Kulig, *Darowizna...*, w druku) ani gdy niedostatek darczyńcy zostaje wywołany samym tylko zawarciem umowy darowizny (L. Stecki, *Umowa...*, s. 139; tenże, *Darowizna*, s. 156; M. Safjan, *Recenzja: Leopold Stecki: Umowa darowizny, Studia Iuridica Towarzystwa Naukowego w Toruniu, z. 1, Warszawa–Poznań 1974*, s. 235, „Nowe Prawo” 1974, nr 10, s. 1376; M. Tenenbaum-Kulig, *Darowizna...*, w druku).

49 Tamże, s. 221 i n oraz 270 i n.

50 Tamże, s. 272.

51 Tamże, s. 223.

52 „Obowiązek dostarczania darczyńcy po wykonaniu darowizny środków, których mu brak do utrzymania odpowiadającego jego usprawiedliwionym potrzebom albo do wypełnienia ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych, jest wyłączony, jeżeli darczyńca spowodował swój niedostatek umyślnie lub przez rażące niedbalstwo”.

53 S. Solarski, *Odwołanie...*, s. 272.

nych darczyńcy, a nie autonomia woli darczyńcy. *De lege lata* w przypadku, o którym mowa, darczyńca ma bowiem swobodę decyzji, czy skorzysta z uprawnienia z art. 897 k.c., a jego potencjalni ustawowi wierzyciele alimentacyjni (nie mający jeszcze zaktualizowanego roszczenia alimentacyjnego wobec darczyńcy) nie mogą poprzez własne działania doprowadzić do osiągnięcia korzystnego dla nich rezultatu. Ustawodawca przyznaje więc obecnie prymat autonomii woli darczyńcy i wydaje się, że jest to rozwiązanie trafne. Nie wydaje się bowiem zasadne generalne przesądzenie (niezależnie od stanowiska samego darczyńcy), że na ochronę zasługują potencjalni wierzyciele alimentacyjni darczyńcy, a nie obdarowany, wobec którego darczyńca mógłby nie chcieć realizować swojego roszczenia z art. 897 k.c. Należy także zwrócić uwagę na to, że jedynie darczyńca jest w stanie precyzyjnie określić wysokość środków, których mu brak do wypełnienia ciężących na nim ustawowych obowiązków alimentacyjnych. To darczyńca jest również osobą dysponującą dowodami umożliwiającymi wykazanie braku tych środków w odpowiedniej wysokości. Warto podkreślić, że przyczyny braku alimentacji ze strony darczyńcy mogą być różne, a jego potencjalnych ustawowych wierzycieli alimentacyjnych może być wielu. W wyniku przedłożenia przez darczyńcę na żądanie sądu odpowiednich dokumentów i złożenia zeznań w charakterze świadka (w postępowaniu wszczętym przez ustawowego wierzyciela alimentacyjnego darczyńcy przeciwko obdarowanemu) mogłoby więc okazać się, że roszczenie w istocie nie przysługuje, bądź przysługuje w innej niż wskazana wysokości. Osoby uprawnione ustawowo do alimentacji ze strony darczyńcy, choć *de lege lata* nie uzyskują żadnych roszczeń wobec obdarowanego, mogą jednak – w razie spełnienia przesłanek – skorzystać z ochrony wynikającej z art. 527 i nast. albo art. 59 k.c.⁵⁶ W efekcie ostatecznie będą mogły więc wystąpić z roszczeniem wobec darczyńcy, gdy po uzyskaniu świadczenia od obdarowanego darczyńca nie zaspokoi roszczeń osób ustawowo uprawnionych do alimentacji z jego strony.

W konkluzji należy uznać, że recenzowana monografia nie zawiera pogłębionej analizy zagadnienia odwołania darowizny, a sformułowane przez jej autora

wnioski *de lege ferenda* zasadniczo nie zasługują na aprobatę. Niektóre koncepcje autora wydają się chybione, czemu dano wyraz w niniejszej recenzji. Monografia pozostawia także pewien niedosyt, ponieważ nie podejmuje wielu spornych kwestii występujących w ramach problematyki odwołania darowizny, a także nie uwzględniono w niej kilku istotnych opracowań poświęconych darowiznie, w konsekwencji nie odnosząc się do wyrażonych tam poglądów, często odbiegających od utrwalonych w literaturze i stanowiących nowe ujęcia analizowanych problemów.

Bibliografia

- Brzozowski A., Kocot W.J., Skowrońska-Bocian E., *Prawo cywilne, Część ogólna*, Warszawa 2015.
- Dmowski S., Art. 897 (w:) G. Bieniek (red.), *Komentarz do kodeksu cywilnego, Księga trzecia. Zobowiązania*, t. 2, Warszawa 2006, wyd. 6.
- Drozd E., *Przeniesienie własności nieruchomości*, Warszawa–Kraków 1974.
- Gawlik Z., Art. 897 (w:) A. Kidyba (red.), *Kodeks cywilny, Komentarz*, t. 3: *Zobowiązania. Część szczegółowa*, Warszawa 2014.
- Grzybowski S., *Czynności prawne. Zasady ogólne* (w:) S. Grzybowski (red.), *System prawa cywilnego*, t. 1: *Część ogólna*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1985.
- Grzybowski S., *Darowizna* (w:) S. Grzybowski (red.), *System prawa cywilnego*, t. III, cz. 2, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1976.
- Janas A., Art. 897 (w:) M. Habdás, M. Frás (red.), *Kodeks cywilny, Komentarz*, t. 5: *Zobowiązania. Część szczegółowa (art. 765–921¹⁶)*, Warszawa 2019.
- Jeziorno J., Art. 897 [Niedostatek darczyńcy] (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny, Komentarz*, Warszawa 2019.
- Karaszewski G., Art. 897 [Niedostatek darczyńcy] (w:) J. Ciszewski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Kawałko A., Witeczak H., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2011.
- Krajewski M., *Przebaczenie i inne okoliczności wyłączające możliwość uznania spadkobiercy za niegodnego*, „Państwo i Prawo” 1997, z. 5.
- Księżak P., *Przebaczenie w polskim prawie cywilnym*, „Państwo i Prawo” 2006, nr 11.
- Machnikowski P., Art. 5 [Nadużycie prawa] (w:) E. Gniewek, P. Machnikowski (red.), *Kodeks cywilny, Komentarz*, Warszawa 2019.

56 L. Stecki, *Umowa...*, s. 143; tenże, *Darowizna*, s. 156 i 161.

- Mojak J., *Czynności prawne* (w:) T.A. Filipiak i in., *Zarys prawa cywilnego*, Lublin 2008.
- Mojak J., *Obrót wierzytelnościami*, Warszawa 2001.
- Mularski K., Art. 888–902 [Tytuł XXXIII Darowizna] (w:) M. Gutowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 3, *Komentarz. Art. 627–1088*, Warszawa 2019.
- Nazar M., *Glosa do wyroku Sądu Najwyższego – Izby Cywilnej z dnia 27 listopada 1998 r., II CKN 31/98, „Orzecznictwo Sądów Polskich”* 1999, nr 10, poz. 175.
- Radwański Z., Olejniczak A., *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2015.
- Radwański Z., *Rodzaje czynności prawnych* (w:) Z. Radwański (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne – część ogólna*, Warszawa 2002.
- Safjan M., Art. 897 [Niedostatek darczyńcy] (w:) K. Pietrzykowski (red.), *Kodeks cywilny*, t. 2, *Komentarz do artykułów 450–1088*, Warszawa 2005.
- Safjan M., *Recenzja: Leopold Stecki: Umowa darowizny, Studia Iuridica Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, z. 1, Warszawa–Poznań 1974, s. 235, „Nowe Prawo” 1974, nr 10.
- Skowrońska-Bocian E., *Prawo cywilne, Część ogólna, Zarys wykładu*, Warszawa 2005.
- Solarski S., *Odwolanie darowizny*, Warszawa 2020.
- Sołtysiński S., *Czynności rozporządzające. Przyczynek do analizy podstawowych pojęć cywilistycznych* (w:) J. Błęszyński, J. Rajski (red.), *Rozprawy z prawa cywilnego, Księga pamiątkowa ku czci Witolda Czachórskiego*, Warszawa 1985.
- Stecki L., Art. 897 (w:) J. Winiarz (red.), *Kodeks cywilny z komentarzem*, t. 2, Warszawa 1989.
- Stecki L., *Darowizna* (w:) J. Rajski (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 7, *Prawo zobowiązań – część szczegółowa*, Warszawa 2004.
- Stecki L., *Darowizna*, Toruń 1998.
- Stecki L., *Umowa darowizny*, Warszawa–Poznań 1974.
- Szer S., *Prawo cywilne, Część ogólna*, Warszawa 1967.
- Tenenbaum-Kulig M., *Darowizna w polskim prawie zobowiązań* [w druku].
- Trzaskowski R., Art. 888–902 [Tytuł XXXIII Darowizna] (w:) J. Gudowski (red.), *Kodeks cywilny. Komentarz*, t. 5, *Zobowiązania, Część szczegółowa*, Warszawa 2017.
- Wiszniewski J., *Zarys prawa cywilnego*, Warszawa 1969.
- Wolter A., Ignatowicz J., Stefaniuk K., *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*, Warszawa 1999.
- Zawada K., *Przelew wierzytelności* (w:) A. Olejniczak (red.), *System Prawa Prywatnego*, t. 6, *Prawo zobowiązań – część ogólna*, Warszawa 2009.
- Zawada K., *Umowa przelewu wierzytelności*, Kraków 1990.